

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., după la casa cu 1 fl. mai mult pe an; — trimis cu poșta în lastrul monarhic pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinătate pe 1 an 10 fl. sau 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sau 11 franci; — numărul singuratic se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIUL

Diariu politic, national-economic și literar.

Orice inserate, se plătesc pe serie și liniile, cu literă merute garondu, la primă publicare câte 7 cr., la a doua și a treia câte 6 cr. v. a. și peste aceea 30 cr. de timbru la teșaurul public. Prenunțările se pot face în modulul cel mai ușor prin assemnările poștei statului, adresate de a dreptul la Redacțiunea Diariului Observatoriului în Sibiu.

Nr. 15.

Sibiu, 18/2 Martiu 1878.

Anul I.

Originea romanilor și cestiunea politica.

II. Strimtorati adversarii în modulu acesta, din toate partile chiar prin argumentele lor ce tendentioase, decisi înse cu toate acestea a nu recunoșca romanilor cu nici un pretiu vre un dreptu historicu mai vechiu la teritoriulu locuitu de densii, precumu nici a suferi se-si nutrească spiritulu cu reminescentie historice de prosperitate și gloria, venira înca din zilele lui Sulzer și Engel la ide'a bizara de a ne scote de aici pe toti, pe la finea seculului alu III, și apoi érași a ne aduce cu milioanele după o mie de ani aprópe. De unde? Nu știu nici ei se ne spuna, pentru-cà atunci i întreb, cà pe cine au lasatu acolo în locul nostru, d. e. în Moesi'a, în Macedoni'a. Unii din ei scornira minciun'a ca toate aceste milioane de romani au fostu aduse mai alesu de càtra unguri în sclavia. Aci înse dau peste mai multe documente autentice, în faci'a carora stau amutiti. Cu toate aceste în dilele noastre absurditatea acest'a din urma au fostu relevata din nou, și începudu dela Rössler până la Hundsdorfer tractata cu tendentia curatu politica, înse asia de stângace, în càtu se încurcarea în retielele aruncate de ei însii.

Alții din ei mai inventara unu midiolocu și se scape din curs'a în care au datu. „Asia este“, dicu ei, „valachi numiti și rumuni, sunt descendenți ai colonilor aduse în Daci'a traiana de càtra câțiva imperatori; dar ce colonii? Totu sclavi adunati de prin toate temnițele și de pe la galerele imperiului, trimisi aici spre pedepsa la munca grea, mai alesu la mine, Ad metalla; éra alții luati în captivitate cu dreptulu sabiei, buna-óra cà jidovii din Palestin'a, și apoi colonisati aici cà în exiliu, după aceea amestecati cu dacii caduti mai de înainte în servitute. Din acestu amestecu de sclavi adunati în Daci'a din diverse popóra și tiri își tragu valachii moderni originea lor, prin urmăre tocma din acésta cauza valachii sunt poporul celu mai de pre urma între popóra; de aceea ei nici nu au dreptu, nici nu merita viétia nationala independenta“.

Acesta este argumentulu adversarilor noastre celor mai nerușinati și mai înreutateți. Acei charlatani politici cunosc pre bine maximele de statu ale Romei antice, ale senatului și ale imperatorilor ei, după care ori-ce tiera subjugata prin armele

romane și prefacuta în provincia romana, pe langa ce se asedia în trena câteva legiuni în castre, apoi se colonisa cu adeverați cetățeni romani, despre a caroru fidelitate càtra Rom'a nu era nici-o îndoială; candu din contra, a o colonisa cu sclavi, ar fi fostu curatu o nebunia din cele mai mari. Ca au fostu trimisi ici coala și sclavi, și asia numiti delinquenti condamnati la vreo pedepsa, cine voiesce se neghe? Dara cine este acelu desu-chiatu, care se sustiena, cà d. e. în dilele noastre arestantii din temnițele Ungariei facu întreg'a populatiune a Ungariei? Éca la ce absurditati ridicole ajungu toti aceia, cari din istoria voiescu se facu servitóre abiecta a politicei lor și mai desfrenate.

Parintii acestoru publicisti moderni, era de se pôte și mai brutali decâtu epigonii lor, dar nu se pricepea la atâtea sofistarii de charlatani. Aceia știu numai o minciuna, una și buna, invetiata dela pop'a Anonimus Belae regis notarius. Cu fabulele aceluia în mana ei iti dicea: Noi am luat acésta tiera cu sabi'a, și cu sabi'a voim se o și tienem; apoi ati venit voi și slavii, cu diece ani ori cu diece mii de ani înaintea noastră, prea puțin ne pasa. Acestu limbaj fu foarte brutale și totu-odată foarte prostu, avea înca calificatiunea sinceritatiei, și tienu acésta până ce venira austriacii și se le ture la urechia cuventulu terribile „Verwirkungstheorie“, adeva dreptulu istoricu ce diceti voi cà l'ati castigatu prin sabia, éca cà l'ati perdu tu totu prin sabia. Vreti asia? Ve place?

Nu, feresca D-dieu, strigara epigonii în unanimitate. Atunci austriacii le replicara: decă nu ve place teori'a pierderii de drepturi prin sabia, trebuie se ve placa teori'a egalitatii de drepturi în totu sensulu și în totu respectulu. — Asia ar fi se fia, duplicara epigonii; noue înse nici asia nu ne convine. De atunci și pana astadi se caută toate midiocele prin care teori'a egalitatii de dreptu se devina illusoria, vorba în vântu; dar cà se se póta da acelei tendentii ceva colóre de lealitate, s'au aflatu cu cale, cà nisce carturari speculanti, cari scriu totu-odată carti de specula, se ia asupra și rol'a de painjinu, cà se traga din istoria, ethnologia, philologia, poesia populara etc., càtu se pôte mai multe argumente, nu spre a lumina și descurca, cestiunea, ci spre a o întuneca pre deplinu asia, încàtu decă s'ar potea, se ametiésca chiar și capetele romanilor, anume celor parasiti de angeru,

cà se numai scia ce se credea despre sinesi, se uite chiar și numele tata-seu și alu mama-sa, se recunoșca dreptulu istoricu la toti veneticii, la toate adunaturile venite eri și astadi de preste șapte tiri și șapte mari, éra pe sine și pe tota natiunea sa se o credea de venetice, straina, primita în patri'a sa milenaria numai din grati'a altora. Aceiași carturari platiti mergu și mai departe: ca se denega romanilor chiar și acelea facultati spirituali, pe care astadi lumea civilisata, și decă vreti lumea omenimeii albe nu o mai denega nici chiaru omenimeii negre, cà-ci și acésta dete probe, cà e capabile de a forma staturi și a se administra pe sinesi fôra interventiei albilor.

Facia cu aceste tendentii de natura politica, ce se amesteca inadinsu de càtra straini în toate cercetarile lor istorice și ethnologice, literatii nostre încă trebuie se și cunôsca datori'a, și punctulu lor de onóre cà omni eruditi, cà reprezentanti ai culturei științifice în acésta natiune.

Starea invetiamentului în comitatulu Biharei.

În programulu nostru ne-am obligatu càtra publicu a ne ocupa și de starea instructiei populului; pentru-cà de și avem foi de specialitate, daru campulu acest'a este asia de vastu, secerisulu asia de multu, seceratori atâtu de puțin în càtu nici unulu nu se pôte plange cà lui nu i-a mai ramas agru de seceratu.

Comitatulu Biharei numera peste $\frac{1}{2}$ millionu locuitori, 200 miliori din cari peste diumetate sunt romani. În capital'a acelu comiatu sunt doue episcopii, un'a romano-cath. și alt'a greco-cath., unu vicariatu greco-resar-ortodocusu, gimnasie, seminaru, academia de drepturi, ér în Dobritînu, Roma reformatiloru, unu mare colegiu reformatu, unu gimnasiu romano-cath. și scôla agronomica, în Beiusu unu gimnasiu; cu toate aceste instructiunea maselor de poporu în acestu comiatu este chiar după informatiunile oficiali publicate de càtra ministeriu asia de negrita în càtu acelu ténutu vastu clasificatu din punctulu de vedere alu culturei sale ocupa astadi numai alu 60-lea locu între cele 72 de comitate ale Ungariei și Transilvaniei. După datele statistice din 1874 comitatulu Biharei cu 555537 de suflete avea 73094 prunci obligati a merge la scôla; daru din toti aceia abea

Foșior'a „Observatoriului“.

Oameni din Carpati.

Trad. de Petra-Petrescu.

(Fine.)

Petru, machnitu, lovi cu patulu puscei de pamentu, lasă man'a copilei și dise maniosu: „Bine, Annuti'a, fia cum vrei tu! Adevératu, ca pielea acésta o castigai cu pericululu vietii, și d'aceea o destinasesm pentru tine, dar, decă tie nu ti-place, bine, voi dá-o Mariutiei, care m'a rogatu de multu se i-dau un'a, ea nu se teme de visuri rele“.

Acésta amenintiare se vedea ca atinse foarte pe Annuti'a. Și de siguru frumos'a copila a cugetatu în sine, ca unu amoresu atatu de frumosu și bine facutu, unu venatoriu atatu de indrasnetiu, — nice chiar în Carpati — nu se afla în tota diu'a, și ca Mariuti'a, desi la statura și în alte calitatii nu se pôte aseménă cu dens'a, totusi si ea este o féta, și înca amoresata, carea, pe langa aceea, locuia în vecinatatea junelui adoratu — d'aceea, după o mica pauza, copil'a întielecta întine man'a după pielea oferita și dise zimbindu: „Bine, Petre, decă staruesci atât'a, fia, — de ce se și duci mai de parte o piele asi'a grea? D'ocamdata pôte dormi pe ea unchiulu Nicolae“.

Pe càtu se parea de rece diplomaticu acestu compromissu, totusi au avutu unu rezultatu însemnatu. Amantulu înflacaratu, misicatu de bucuria, lapedandu de la sine pusca, imbracisî copila robusta și dise: „O, Anna, numai se o primesci, atunci, de o camdata, dorma pe ea cine va voi!“ totu-odată se încercă a i-furá o sarutare.

În locu de sarutare înse, pe buzele-i seteose, capetă . . . gaciti . . . cev'a, ce la oameni civilisati, de constructia atatu de imposanta, pe lesne ar fi trasu după sine unu procesu de injuria, aici înse a datu primitorului numai ansa, pe frumos'a spendatóre se o

radice în susu și se o inverta în giurulu seu, trezindu echo muntiloru cu strigate de bucuria.

Dar și acestu triumfu alu pettorului aprigu a fostu preapripitu. Cà fulgerulu se smanci copil'a robusta cu capulu îndereptu, încatu Petru cadea cu ea cu totu, decă nu o lasă libera; unu singuru momentu, superb'a copila voluptuoasa cu buzele încrețite de mania și cu privirea-i înflacarata remase în acésta pusetiune, ce ti-oferea unu aspectu din cele mai pretioase — cà-ci în clipit'a cea mai de aprópe, pe junele puternicu ilu împinse de la sine cu o fortia, care nici candu nu asi fu presupus'o la o femeia și cu capulu radicatu disparu în desimea pedurei. Veditu rezultatu acestui modu de petiri tierenesci, fora voia imi veni în minte robust'a fetiôra regésca din canteclulu eroicu germanu, și de patiani'a bietului rege Gunther:

„De mani si de petiôre, pe densulu l'a legatu

Și-apoi la unu parete, de cuiu l'a acatiatu“.

Cu totulu altumintrea judecâ betranulu de langa mine, cà-ci cu pietate, cà și candu s'ar rogá dise: „Multumescu lui D-dieu, în fine a datu și elu de un'a, care îi va dá de lucru.“

„Nu te temi de dilele bunului dtale fiiu?“ întrebai eu cu îndoiala.

„Nu, domnule,“ respunse betranulu cu firmitate, „în privinti'a ast'a ilu cunosc și pe elu și si natur'a feteloru nostre; nu, nu, — fia-ti aminte! — Annuti'a va fi o femeia buna și brava, cà ori-care din tiera“.

Lucru curiosu, se vedea ca Petru înca e de aceea parere, de-óra-ce pe candu ne petrecesu noi astfelu sub scutul unu rosariu selbaticu, elu contimplâ la manile-i nervose urmele maniei virginale, cu unu estasu visatoriu.

Încă adese în cursulu verei si alu tómnei am admiratu curagiulu și perseverenti'a junelui venatoriu de ursi, mai multu înse am fostu uimitu, candu cu prim'a zapada, care albî coronele stanciloru de pe muntii cei mai înalti, am veditu unu convoiu pomposu de nuntasi — cà la 30 de calareti — undulandu de la colib'a lui Nicolae înspre biseric'a din satulu celu mai de aprópe.

Superba cà o regina sidea și Bruhild'a romana calare pe calulu ei albu cà laptele, de pe a cărui spate, darulu lui Petru, pielea de ursu, aternă pana diosu la pamentu; ér acest'a mergea pasu de pasu langa robust'a-i mirésca și cu atât'a grija își puse mana pe după tali'a ei frumoasa, cà și candu s'ar teme, ca odorulu castigatu cu atât'a greutate l'ar potea pierde înca în momentul celu din urma.

Nu multu după acésta plecari catra patri'a mea. Voresculu me petrecu o bucata buna fiindu-cà tocma în diu'a aceea acceptá reintórcrea juniloru insuratiei de la Rîmnicu, unde se dusesera se cumpere cele de lipsa pentru nou'a gospodaria. Betranulu, prin caracterulu seu onestu, precumu și pentru parerile sale originali și hilare, intru atât'a imi castigá simpati'a, în catu, imi placea foarte de elu. Vedeam cà si densulu se despartea cu greu de mine. Totusi dispușetiunea lui trista disparu cà o negura dinaintea radielor matinali, candu aparu jun'a parchia pe delulu mai de aprópe despartitu de noi numai prin o vale și ne salutá veselii.

Doi cai tîepeni mocanesci erau încarcati cu cele de lipsa; ce nu avuse locu pe spatelul acestora, aceea luase Annuti'a pe umerii proprii robusti, pe candu soțiu-i uriasu ducea pip'a și fumá. Me uitai frapatu la superb'a și plin'a de viétia figura femeesca. Negresitu Annuti'a împlinea numai unu obicei din tiera în vertutea carui-a datori'a de a portá sarcini, în lini'a prima, este impusa femei. Totusi de ce me prinse mirarea, fu, ca Bruhild'a romana îndeplinea acésta datina cu o multumire devota și cu o abnegare umilitóre, aprópe miscatóre.

Vorescu observá cu satisfactiune mirarea mea.

„Ce dici acuma domnule, n'am avutu dreptu?“ șopti multumitu.

Da, da, betranulu avea dreptate. Asia e firea fetelor în colib'a tierenesca, precu și în palatulu regescu — vis-a-vis de barbatulu legitimu și adevératu. Pentru ca resignatiunea, ce am observatu la robust'a femeia din Carpati ni o povestesce și cea mai vechia epopea germana despre corpulent'a mirésca regesca prin cu-

mergea ceva peste diumatate. După datele din 1876 numărul tinerimei școlastice în locu de a se înmulți, a mai scădut cu câte-va procente, așa cătu judecându după aceste date, apoi comitatul Biharei a cădudu mai diosu și de cătu Maramureșulu, care cu afacerile școlastice au statu mai înainte în cod'a tuturoror comitatelor. Districtulu haiduciloru, comitatele Satmaru, Szabolcs, Békés (în care tote suntu fôrte multi romani) înca n'au fostu nici odata laudate pentru cultur'a poporului lor; dara chiaru acestor'a comitatulu Biharei erá datoriu se le dee exemplu bunu. Totu din datele ministeriali ese că în cei 3 ani din urma numărulu școlerulu din comitatu în locu se crésca a mai scădut cu 77; éra din platile docentiloru locutorii au mai scaritu pe la mai multe școle o summa totala de 18532 fl. v. a. éra alte venituri ale școlerulu au scădut cu 15364 fl. v. a. — Din alte informatii particulari aflamu că chiar în vre-o 7 comune din dominiulu episcopiei gr.-cath. nu esiste de locu școle.

Erá știutu și de mai înainte că în multime de școle populare nu se afla nici macaru abecdarie pentru bietii copilasi, că și cumu ne-amu aflá în evulu mediu înainte de inventiunea tipariulu. Totu din cifrele ministeriali aflamu, că și în comitatulu Biharei mai multe mii de copii mergu fôra o carte la școla, că înse în ano 1876 numărulu școlariloru lipsiti de carticele se mai înmulțise cu 6676. Dara nu este acest'a scandalu, apoi nu mai scimu ce definitiune se se dee acestui cuventu. Carti școlastice pentru invetiatur'a elementaria se tiparescu pe fia-care anu cu diecile și cu sutele de mie în diverse limbi. Avemu prepusu mare, că în comitatulu Biharei tocma cărți romanesce voru fi lipsindu de prin școlele elementarie. În acestu prepusu ne arunca impregiurarea, că nu ni s'a prea întemplat se vedemu d. e. abecdarie, catechisme, istorie biblice, carticele de lectura etc. tiparite în Oradea în limb'a romanésca. Dara se voru fi tiparindu póte în tipografi'a universitatii dela Buda? Nu ni s'a întemplat se vedemu nici de acele. Că dora nu se cara cartile școlastice în Bihari'a de pela Sibiiu ori Blasiu? Se nu fia cineva romanu de locu și nici chiar amicu alu culturii poporului, ci se fia unu simplu speculantu din cei mai egoisti, în faci'a legiloru de instructiunea publica la audiulu miiloru de voci respectabile ce se radica în favorea școlerulu s'aru apuca se tiparesca cărți școlastice și după cumu este tipariulu fôrte eftinu se le vendia și elu cătu de eftine, și totusi dela 100 de mii de exemplarie se castige cu miele. Ei! dara instructiunea populara se afla în mân'a clerului, carele nu suferu alte cărți școlastice de cătu numai pe cele censurate și acceptate de cătra auctoritatile ecleșiastice. Fôrte bine; atunci înse are dreptate tota lumea se pretindia dela episcopii și capitulile din Oradea mare tiparirea din fondurile clerului de cărți școlastice în numeru de ajunsu pentru tóta tinerimea școlastica, și cu pretiuri asia de moderate în cătu din vendiare se esa numai capitalulu și nesce interese moderate de 6—7%.

Dlu Aladár György comentandu si dinsulu mai pe largu de cătu noi starea școlerulu din comitatulu Biharei dice în drept'a sa mánia, „cá în acelu comitatu se mai afla unu numeru fôrte mare de domni pierde-véra, resturi din vechi'a nobilitate, omeni cari nu cunosc altu bine în lume de cătu venatulu, vinulu și femeile și pentru tótu ce e nobilu și sublime n'au mai multi simțiu de cătu au canii lor de venatu.“ Dela acesta clasă de omeni elu nu astepta nimicu dara crede că înca totu n'a peritu simțiti'a omeniloru de sentimante mai nobili.

Pre candu ne ocupámu de acest'a trista stare a culturii poporului vine „Szabadság“ Nr. 31 și

vintele: „Aceste tóte i le-a facutu Gunther cu cantecuri de-amoru“.

Asia iubescu și traiescu locutorii acestui anghiu de munti unde nice astadi, în tocma că cu o mie de ani înainte, nu a strabatutu cultur'a; înse ori cari voru fi pecatele și slabiciunile lor, nime, care i-a studiatu mai d'aprópe, nu va trage la indoela, ca însusirile stramosiloru lor nobili, curagiulu și puterea, le-au știutu conserváneasemenatu mai bine, ca maioritatea fratiloru lor din siesuri. Și de cata importantia hotarítóre, chiar în tempurile nóstre, în care pe dreptulu se cultiva civilizatiunea și știintiele, potu fi și acele calitatii pentru sórtea omenimei, ne aréta astadi fia-care diariu. E probabilu totusi ca evenimentele în curendu voru documentá factice, ca vointia buna și iubirea pentru patria, nu sunt d'ajunsu, candu e vorb'a a si-aperá vét'r'a cu spad'a în mana.

Iepurele timidu înca iubescu revirulu patriei sale; dar leulu dobóra la pământu pe celu-ce cutéza a i-calcă patri'a dusimanesce, séu isi dá viét'i'a în lupt'a pentru dreptulu și libertatea sa.

ne aduce urmatoriele cifre despre populatiunea temnitiei din Oradea mare. În 31 Decembre 1877 au ramas în prinsoria 302 barbati, și 32 de femei; dara în cele 31 zile ale lui Ianuariu au mai intratu în prinsoria 269 de barbati și 38 de femei așa cătu în 31 Ianuariu numărulu arestantiloru de ambele secse erá 641. Acesta cifra nouă ni se pare enorma și cu atátu mai rusinatoria că în comitatulu Biharei că și în ori-care altulu suntu mai multe locuri de prinsoria pe langa autoritatile politice și judecatoriesce; dar acest'a asia merge la ori-care poporu unde școle seau nu esista seau remanu góle, acolo se implu temnitiele.

Revista politica.

Foile magiare aduc cu gramad'a sciri despre o mobilizare a armatei austro-ungare, ba „P. Ll.“ spune, ca în Vien'a curséza faim'a despre denumiri iminente de comandanti și ca ofierii de reserva ar fi avisati a stá gata la anumite „statiuni“, ca din scol'a de resbelu s'ar fi cerutu list'a acelor elevi, cari voru trebui se se denumésca de ofieri și subofieri în armata, în fine, ca în ministeriulu de resbelu s'ar tiené diverse conferentie, la cari participa siefii și presiedintii tuturoror sectiuniloru din ministeriulu de resbelu precumu și o parte mare de generali.

„N. fr. P.“ intréba: „sunt deplinu convinse cerurile oficióse, ca Austro-Ungari'a e tare destulu pentru a întreprinde singura o campania în contr'a Rusiei și a întregii lumi slave?“, „P. Ll.“ încungiura respunsulu directu la acest'a întrebare, ea se vede multumita puenudu alta întrebare: „déca cerurile nóstre oficióse nu sunt sigure, ca vomu poté începe singuri lupt'a acest'a, crede „N. fr. P.“ ca cerurile oficiale voru publicá acest'a prin diariu? — Se vorbesce ca în 7 martie se voru intruní delegatiunile. Obiectulu celu mai importantu alu acestora va fi cerera unui creditu comunu de 60 mil. Se dice totu-odata, ca scopulu acestui creditu de locu nu este luarea numai de catu a mesuriloru de lipsa pentru mobilizare, ci totulu este numai pentru precautiune, cum s'a facutu și în anulul trecut cu creditulu de 30 mil. fora a se fi facutu întrebuintare de elu.

Asupra Congresului-conferentia circuléza totu feliulu de faime. Tempulu candu se va tiené nice astadi nu este hotaritu. Din Petruburgu se scrie, ca delegatii abia pe la mijloculu lui martie se voru poté aduná în conferentia. O correspondentia din Berlinu vrea se scie, ca intrunirea conferentiei s'a amenatu dejá. În loculu ei se vorbesce de o convenire a celoru trei imperati, pentru casulu, déca nu va succede congressulu. Într'aceea cartierulu generalu ruscescu de la 25 fauru, „cu invoirea sultanului“ se afla în San-Stefano, în nemidilocit'a apropiare de Constantinopolu, unde va merge marele principe Nicolae „pe visita“. Într'acele variatiunile conditiuniloru de pace, mai verosimile se dicu a fi cele 11, publicate și de noi la altu locu.

La 23 fauru s'au facutu predarea Vidinului catra trupele romane. Despre acestu actu însemnatu cetimu în „Romanulu“:

„Predarea s'a facutu de-a dreptulu de catra pasia comandantulu Vidinului catra siefulu armatei romane, fara a se pomeni nimicu despre nici o alta putere armata în actulu de predare a cetatii.

Odata actulu închiatiu, trupele turcesce au defilatu înaintea statulu-maioru și a armatei romane asiediate în parada. Predarea s'a facutu catra generalulu Manu, ajutorulu generalulu Cernatu, comandantulu-siefu alu armatei, care se afla în Bucuresci.

Pe la trei ore a începutu intrarea trupeloru romane în Vidinu, cu totu aparatulu obiceiuitu în asemenea ocașii. Mai tóta populatiunea Vidinului atatu turca cătu și crestina iesise înainte armatei romane, aretandu-i cea mai mare simpatie și salutandu-o cu urari și cu bine-cuventari. Pe la cinci ore cetatea era tóta ocupata de Romani; tricolorulu romanescu falfaia pe tóte redutele mandrei cetáti turcesce“.

Vidinulu a suferitu multu de bateriele romane. Se dice, ca în ultim'a di de bombardare, pe candu armistitulu erá închiatu dar înca necunoscutu toti notabili cetátii se dusera la pasi'a conjurandulu se capituleze.

Simulatiuni de conflicte între Russi'a-Romani'a.

Precandu tóta diaristic'a europeana, deja de câteva septemani ventiléza diferentiele escáte între regimulu Romaniei și alu Rusiei pentru pretins'a „retrocesiune a Besarabiei;“ precandu spiritele confratiloru nostri de sange de preste carpati intocmai ca și ánimele nóstre cestoru de dincoi au devenitu inversiunate și agitate pána la estremu; precandu lumea întregá uimita se întrebá: „ce se fie, ce cugeta și ce intentionéza Rusi'a, — generosulu imperatu Alesandru, se faca astadi cu aliatalu combatante de ieri-alalta ieri alu seu, cu Romani'a devenita și de însasi Rusi'a recunoscuta de „independenta“?! apoi precandu amicii și fratii turciloru, prin organele lor publicistice, anume cele magiare hiper-turcofile din capital'a Ungariei, abia apucara scirea despre acestu conflictu și saltandu-le ánim'a de bucuria și începura se osandesca pe Romani'a pentru-cá s'a lasatu sedusa și pacalita de egoistic'a și speculativa Russia; precandu dicu tóte acestea se scrisera cu multa emfaza pána ieri, ce se vedi astadi!

Diariulu magiaru „Ellenör“, organu oficiale alu guvernulu Tisza, — în Nr. 103 de Mercuri, 27 l. c. contine unu articlu de fondu despre diferentiele escáte între Rusi'a și Romani'a și între Serbi'a, din care estragemu din cuventu în cuventu pasagiulu ce ne intereséza mai aprópe, și care este de acestu cuprinsu:

„O fantóma interesanta atrage atentiunea lumii diferentieloru de astadi russo-romane și russo-serbe, care mai că provoca acea suspiciune, că din tóte indignatiunile infricosiate, nimicu nu este adevratu, ci totulu este o jocaria elucrata (kicsinált játék az egész). Póte chiaru și cestiunea „Basarabiei“ e astfelu, prin care Romani'a simulatória de indignatiune isi retrace ostrile dela dunare, fara ca prin acesta defensiva se destepte suspiciune în Austro-Ungari'a în contr'a careia eventualmente tóte trupele postate la dunare se pota fi ale Rusiei. Atunci, candu legislatiunea din Bucuresci votéza guberniulu incredere pe langa astfelu de diferentie, se póte celu pucinu presupune, ca amintitele faime se respandescu numai din adinsu cu intentiune de a adorni simțirea de securantia a monarchiei nóstre, séu e inscenata spre molcomire, că cătu de frumosu se cërta acumu aceia în favorulu nostru“.

Vu se dica organulu dlui Tisza, inspiratu oficialmente în vedeniele fantómei presupune și sustiene că controverșiele dintre Rusi'a și Romani'a pentru retrocesiunea Besarabiei nu suntu serióse ci numai simulate cu scopu d'a amagi lumea și a seduce monarchi'a nóstra; séu cu alte cuvinte, „Ellenör“ nu crede faimele respandite despre conflictulu, ce după versiunile diaristice, s'ar fi escatu între regimulu Romaniei și între alu Rusiei pentru retrocesiunea Besarabiei și care pretensiune neloiala a Rusiei a escitatu inversiunare generala nunumai în ánimele tuturoror cetateniloru Romaniei, ci a sternitu o impresiune deprimatória, și în ale tuturoror conationaliloru de dincoce de carpati; că-ci într'adeveru, deca s'ar adeveri faimele ventilate de întregá diaristica europeana: că Rusi'a spriginita de aliata ei combatanta Romani'a, seriosu voiesce ai smulge cestei din urma Besarabi'a adeva în locu d'a o recompensa pentru sacrificiele oribile avute în cumplitele lupte cu inamiculu comunu, ca tinde a o despoiá înca și de ceea ce possiede, a-i ciungari și mutilá corpulu tiei, întregitatea statulu, atunci acest'a intentiune aru fi o fapta de ingratitudine și fortia negresitu brutalu pe carea lumea întregá civilizata va trebui s'o condamne,

Déca D-dieu ca presupunerile lui „Ellenör“ încátu privescu demintirea faimei despre retrocesiunea Besarabiei se fie fundate; dar totu asia amu dorí ca alusiunea ce se face pentru o actiune russo-romana contr'a monarchiei nóstre se fie numai ilusiune nalucitoria și disparatória. Dorimu pace și întielegere între monarchi și poterile europene în cestiunea orientala.

O dorimu acest'a nunumai noi, ci și „Ellenör“ o doresce totu în Nr. 103, într'altu articlu, prin cari chiarifica situatiunea critica în care se afla monarchi'a nóstra și combate aspru pre cei ce dorescu și provóca resbelu nou între Rusi'a și monarchi'a nóstra fara a penetrá mai aduncu în problem'a eventualitatiloru alternative. Furibundii dilei, asia eschiama „Ellenör“ perhorrescéza pacea, atitia foculu de resbelu și nu sciu ce greutati cumplite aru intimpina monarchi'a nóstra, déca eventualminte aru fi silita a se incurcá într'unu resbelu desastroșu cu unu inamicu, carele nici în momentu nu e astemperatu și necumu se fie slabitu în resbelulu crâncenu cu Turci'a, prin victoriile reportate a devenitu cu multu mai puternicu, prin urmare și mai periculosu. Bunele corelatiuni de „intimitate“ ce înca esistu între monarchi'a nóstra și între Germani'a și Rusi'a, accentuéza „Ellenör“ trebe se le pazimu cu multa circumspetiune și scrupulositate, și se nu dámú catusi de pucina ansa Rusiei la o eventualitate ce aru alterá aceste corelatiuni; dar se fimu binepregatiti ca în momentulu neasteptatu, déca în congresulu european cestiunea orientala, nu s'aru poté complaná și regulá spre multamirea puteriloru interesate și fora de periclitarea intereselor vitali ale monarchiei nóstre, — atunci, dar numai atunci se potemu pasi cu fortia în contr'a fortiei, altcumu nici de cătu, că-ci usioru ni se póte întemplá, cá prevenindu, după poftele infuriatiloru, congresulu, prin mobilizarea numai de cătu a armatei și punerea ei pe pitioru de resbelu, Rusi'a într'aceste se véda simtóme de inimizitate, și se dica: „amú gatát'o cu idea congresulu“. — Austro-ungari'a stá cu arm'a la tianta și intentionéza a me atacá; deci si eu sum gat'a ai implini póft'a. Dar' apoi atunci avea - vomu ore aliati?! — întrebá „Ellenör“ organulu oficiosu bine inspiratu.

Tonulu „diplomaticu“ ce-lu face oficiosulu „Ellenör“ musicei preparative pentru innulu congresulu europénu n'aru suná reu; dar elu nu mol-

omesce de felu pre colegii sei diaristici de alte ofte; asiã cetimu buna-óra in organulu opositioaliloru „Pesti-Naplo“ Nr. 53 alte pareri si ofte cu totulu contrarie; se manifesta cea mai mare nemultiamire si neincredere cabinetului de sterne; pre contele Andrásy mi ti-lu forfece in otu numerulu pentru siovinismulu diplomaticu dauosulu si periculosu manarchiei, dar mai vertosu-inatoriu de elementu magiaru.

„Nu mobilisare simulanta diplomatica, ci mobilisare seriõsa inarmata — belica va impune Moscovitului moderatiune in congresu si insufãndu-i aspectu i-lu va infrenã categoricu in nesatiõsitateã ocuparii si inghitirei orientului intregu.“ — Asia si încõrda itiele, „Pesti-Paplo“ firesce pe pelea oturorã popõreloru.

Discursulu dlui de Bismark.

La 19 Febr. dlu de Bismark a fostu interpelatu in parlamentulu Germaniei asupra cestiunei orientali. Revelatiunile Principelui, pe catu adeca a potutu si densulu face revelatiuni, respective respunsulu, ce a datu, cerculãza cu diferite comentarie aprõpe prin tõte diuariete politice. Èta cuprinsulu lui dupa cum ilu aflãmã in „U. p. A.“:

Nu potu negã ca in primele momente ale interpelarii m'amu ganditu deca voiu putã ori nu se respundu, fiindu-ca n'amu multu de disu, cari n'aru fi cunoscutu publicului mai cu sãma din debaterile Parlamentului Engliterii. Respundu daru pentru a nu se crede c'asiu avã multe de tacutu si o astu-feliu de conclusiune se produca apoi ingrigiri. Respundu cu atãtu mai bucuros cu catu din desvoltarea interpelarii m'amu convinsu ca politica germana, spre a respunde la dorintia maioritãtii parlamentului põte se'si urmeza neseparata mersulu seu de pan' acum.

Armistitiulu inchiaiatu acumu ofere Rusiloru o positiune concentrica de la Dunare pana la Marea marmara, impreuna cu cetatile de la Dunare cari servescu dreptu basa. Acestu lucru mi se pare fõrte insemnatu si n'a fostu combatutu din nici una parte. In acelasi timpu s'a stabilitu si anumite preliminarii de pace pe cari le recapitulezu spre a putã respunde la intrebarea deca cuprindu ori nu in sine si interese germãne.

Bulgaria are astadi alte granitie de catu cele fisate de Conferintia din Constantinopole, daru acãsta delimitare nu e atatu de importanta in cãtu se para a amenintia pacea Europei. Constitutiunea Bulgariei va fi identica cu constitutiunea pe care a avutu-o Serbia inainte de desertarea Belgradului si-a altoru puncte intarite.

Decã stipulatiunile privitõre la garnisõnele turcesci in interiorulu Bulgariei n'aru fi in d'ajunsu de lamurite, apoi e trãba puteriloru semnatare ca se precizeze mai cu de amenuntulu acãsta afacere nelamurita.

Independintia Muntenegrului, a Romaniei si Serbiei, precum si positiunea Bosniei si Hertegovinei impreuna cu a celoru-lalte provincii turcesci, n'atingu interesele germãne, astu-feliu in catu se punemu in jocu pentru acestu motivu bunele nõstre relatiuni cu puterile vecine.

Decã despagubirea de resbelu va fi numai in bani, acãsta cestiune privesce numai pe partile beligerante; deca inse va fi in teritoriu, atunci privesce si pe puterile semnatare.

In privintia Dardanelorã s'au respãnditu mai multe ingrigiri cari nu se potu justifica prin adeverata stare a lucrului. Cestiunea Dardanelorã are o mare insemnatate, candu e vorba ca chieia Bosforului se fia data altora si ca Rusia se obtie facultatea d'a inchide ea inãsa-si dupa placu Dardanelele. Tõte cele-lalte stipulatiuni se referescu mai multu la timpuri de pace de catu la timpuri de resbelu. Stipulatiunile tratatului ce se va stabili pentru timpuri de pace n'au insemnatatea ce li se atribue pe cata vreme Dardanelele se voru afla in mani independente de Rusia. Cu totulu altu-feliu stã lucrulu inse candu va fi vorba deca in timpuri de resbelu voru putã ori nu se intre in Dardanele vase de resbelu si in a cui posesiune se fia date Dardanelele? Acãsta combinatiune inse nu se pune inãntea nõstra in situatiune de facia.

Acum viu se aretu punctulu de gravitatiune alu intereselorã nõstre, pentru care se põte nasce unu altu resbelu acum, dupa ce s'a sãrsitu resbelulu ruso-turcu. Suntu de parere ca stipulatiunile relative la intrarea navelorã de resbelu in Dardanele abia au importãntia ce o au pentru comertiu. Astu-feliu, celu mai de capetenia interesu alu Germaniei in Oriente e ca drumurile de apa, strimtorile mării si Dunarea incependu de la Marea nãgra in susu se remãie libere ca si pan' acumu.

Acãsta vomu dobandi-o de siguru, cãci o declaratiune oficala pe care o avemu de la Petersburg asupra acestui punctu se raporta puru si simplu la stipulatiunile tratatului de la Paris.

Interesele ce avemu pentru imbunatãtirea sõrtei crestiniloru sunt asia dicundu de a doua mana si mai putinu directe, dar sunt interese umanitare indirecte pe cari le are Germania in cestiunea Orientului.

In privintia atitudinei ce amu luatã nu ve potu comunica nimicu, in acestu momentu, de õre-ce abia de adi diminetã ne gasimu in posesiunea actelorã la cari m'amu raportatu pan' acum. Aceste acte concorda intru tõte cu declaratiunile pentru cari avemu de a multiami afabilitãtii celoru-lalte guberne. Aceste acte voru fi supuse conferintiei, inãsa pana atunci voru fi unu obiectu asupra carui'a se voru schimba opiniuni intre guberne.

Totu ce se va schimba in tratatulu de la 1856 va avã nevoia de sanctiunea puteriloru semnatare. Neintemplandu-se acãsta, de si n'aru isbucni unu nou resbelu, totusi s'aru crea o stare de lucruri pe care eu asiu dorã s'o inlaturu in interesulu Europei. Presupunendu in modu hipoteticu ca conferintia nu s'ar putã intielege asupra lucrurilor ce au se se intemple, ca puterile cari sunt eminaminte interesate, s'aru impotrivi la stipulatiunile ruse si aru dice: „De-si nu ne convine ca in acestu momentu se facemu resbelu, totusi nu primimu cele ce s'a facutu si ne rezervã otarirea nõstrã.“

Acãsta ar fi una stare de lucruri pe care politica rusa nu põte s'o dorãca. Aceea politica dice cu totu dreptulu: „Noi n'avemu placere ca la fia-care 10—20 ani se ne espunemu la relele ce producu incurcaturile turcesci, dar totu atãtu de pucinu putemu dorã ca ele se fia inlocuite prin alte incurcaturi austro-englese, ce s'ar repeti la fia-care 10—20 ani“. Eu credu ca chiar interesulu Rusiei e ca se ajunga la o intielegere pentru ca lucrurile se nu fia amanate pentru alte timpuri põte mai pucinu potrivite. Eu consideru ca o combinatiune lipsita de ori-ce probabilitate ca Rusia se voiãca a stõrce printr'unu resbelu recunõscerea puteriloru pentru schimbãrile pe cari ea le considerã ca oportune. Decã Rusia n'ar potã dobandi consimtiementulu celoru-lalte puteri semnatare, s'ar multiami cugtãndu ca beati possidentes.

In facia acesteii imprejurari s'ar nasce o alta intrebare: decãcei nemultiamiti cu intocmirile rusesci, si cari au unu interesu materiale directu, ar face ori nu resbelu pentru ca se silãca pe Rusia se'si modifice in cãtu-va conditiunile. In acestu casu ar trebui se gonãca pe Rusi din orasiele Bulgariei si din positiunile din cari amenintia Constantinopole. Ei bine, si aceia, dupa ce si-ar fi ajunsu scopulu printr'unu resbelu, ar avã datoria si respunderea d'a otarã ce se faca cu tierile din Turcia europãna. Voi-voru se reinfiintieze domnia turcãca, adeca lua-voru o otarire cu totulu alta de catu aceia care se propune acum? In principiu se põte admite o astu-feliu de posibilitate, anãsa nu credu ca Austria ar fi gata se iã asupra'i respunderea pentru mostenirea cuceriloru rusesci, fia prin anesarea aceloru tieri slave la statulu magiaru, fia prin infiintiare de state vasale. Nu credu se fia acesta scopulu politicei austriace. Amu vorbitu despre acãsta eventualitate, spre a dovedi cãtu de mica e in ochii mei probabilitatea unu resbelu.

Pentru a intempina acele eventualitãti, Austria a emisã ideia unei conferintie, noi amu fostu cei d'antãiu cari amu aderatu. S'au radicatu greutati in privintia loculã unde se se intrunãca acea conferintia, dar aceste greutati n'au nimicu a face cu fondulu lucrului. Altuminterea, noi n'amu facutu obiectiuni nici in acãsta privintia ci amu declaratu ca primimu pe ori-care din localitãtile propuse si anume: Viena, Bruxelles, Baden-Baden, Wiesbaden, Wildbad sãu alta localitate in Svitiãra. Pare inãsa ca in cele din urma se va fisa Baden-Baden.

Interesulu nostru, care e impartãsitã si de puterile cu cari amu coresponsu, e d'a grabi intrunirea conferintiei, care e cu totulu independentã de alegerea localitatii. Pentru noi e inderferentu loculã intrunirii. In privintia localitãtilorã germãne, n'amu avutu alta parere de cãtu aceia care n'a fostu combatuta din nici una parte, ca, pe pãmentu germanu, presiedintia are se fia a Germaniei. Dupã recunõscerea acestui principu, deca din consideratiuni de oportunitate vomu starui a ne folosi de densulu, acãsta depinde de persõnele din cari se va compune conferintia, a carei intrunire e asicuratã si care se va aduna in antãia jumatate a lunei lui Martiu.

Aru fi de doritu ca se se adune si mai currendu pentru a pune capetu nesicurantiei ce se manifesta. Dãru puterile, inãntea d'a se intruni,

voru trebui se schimbe opiniuni intre ele si comunicatiunile ca campulu de resbelu suntu fõrte anevoiõse.

Venindu acumu la partea cea mai grea, voiu incerca se lamurescu, pe cãtu imi e cu putintia, atitudinea ce va lua Germaniã la conferintia. Ni s'a disu din mai multe parti, nu de cãtre vre-unu guvernulu, ci de diãre si de alti bine-voitori, ca se otaramu deã-casa politicã pe care apoi se ne silimu a o impune intr'una forma õre-care. Trebuie se declarã cã acãsta e una politica de diãre, ãra nici de cumu una politica de statulu.

Presupuneti ca astadi amu anuntia aici una programa stabilitã la care se tienemu mortãsiu; ei bine, rolulu de midlocire pe care punu celu mai mare pretiu ne-arã fi aprõpe imposibile. Midlocirea in privintia pacii nu mi-o inchipuiescu asia ca noi facẽndu pe arbitru se dicemu: asia se fia, ca-ci la spate sta puterea imperiului germanu, ci mi-o inchipuiescu mai intielãpta de cãtu chiaru rolulu unu samsaru onestu, care doresce ca in adeveru se realizeze una afacere. Acesta e rolulu care credu ca respunde la relatiunile de amicitie ce avemu cu vecinii nostri si cari se oglindescu in unirea ce domnesce intre cele trei curtã imperiale.

Relatiunea de incredere cu Engliterã inlesnesce Germaniei ca se fia in unele imprejurari una persõna de incredere intre Engliterã si Rusia ca si intre Rusia si Austria. Relatiunile dintre cei trei imperati nu se basãza pe ingagiaminte scrise. Nici unulu dintre cei trei imperati nu e datoru se se lasã a fi pusu in minoritate prin votulu celoru-lalti doui. Ele se basãza pe simpatii personale, pe increderea celoru trei monarhi si pe relatiunile personale de mai multã ani dintre cei trei ministri conducatori.

Vorbindu despre esageratele pretensii privitõre la midlocirea Germaniei, le voiu intempina cu resolutiune si declarã categoricu ca pe cãtu timpu amu onõrea deã fi consilierulu M. S. nu e vorba despre astufelu de esagerari. Nu suntu de parere ca arã trebui se mergemu si noi pe calea lui Napoleonu, spre a face pe arbitru sãu pe dascalulu Europei.

Nu vomu lua respunderea jertferei amicitiei probate si sicure ce o avemu de o viãtia de omu cu o natiune mare si puternica numai pentru mancarimea d'a face pe judecatorulu Europei, o amicitie dicu care din fericire in acestu momentu ne tine in bune relatiuni si cu alte state europene, cã-ci nu suntu la putere acele partite pentru cari acãsta amicitie e unu spinu in ochi. A pune dãru in jocu acea amicitie pentru cestiuni in cari noi Germanii n'avemu nici unu interesu directu, si numai spre a face placere altora si pentru ca cu pretiulu pacii nõstre se cumperã pacea altora, acãsta asiã putã-o face atunci candu n'aru fi vorba de cãtu de persõna mea; inse candu e vorba de a consilia pe imperatulu in privintia politicei unu imperiu de 40 milliõne, din midloculu Europei, nu potu s'o facu; de aceea imi permitu ca de aci, de la tribuna, se declarã francu tuturorã acelora cari presupunu astu-felu de lucruri ca nici una data nu voiu face acãsta si ca nici unu statulu dintre cele mai multu interesate nu ne-a facutu astu-feliu de propuneri.

Germania prin intarirea iei si-a impusu noi indatoriri. Decã arã trebui ca se aruncã in cumpanã politicei europene unu numeru mare de soldati, nu credu pe nimeni in dreptu d'a otari in acãsta privintia de cãtu pe natiune, pe imperatulu si pe principii din Confederatiune; deca arã trebui se facemu unu resbelu ofensivu, consiliulu ce arã fi de datu pentru unu apelu la natiune, la sacrificie de sãnge si avere, n'aru avã alta tiente de cãtu apararea ne-atarnarii nõstre in afara, a unitãtii intre noi si-a aceloru interese cari suntu atãtu de clare in cãtu intervenirea pentru ele n'are nevoia numai de votulu unanimu alu consiliulu federale, ci si de deplina convingere si insufletire a natiunii. Numãi pentru unu astu-felu de resbelu suntu gata d'a consilia pe imperatulu. (Bravo indelungate).

Èrasi conditiuni de pace.

Sciri din Londrã si Constantinopolu, anuncia, ca conditiunile de pace ar fi dejã regulate si pactulu preliminaru s'ar fi si scrisu in San-Stefano la 24 Febr. Ratificarea, prin urmãre inchiaierea definitivã a pacii se va intempla la Constantinopole in 7 martie. Conditiunile principali ale acesteii pãci numite Constantinopolitane se publica dupã „Officiulu Reuter“ astmodu: 1. Bulgaria va cuprinde tãntulu dintre Dunare si Balcanu, afõra de Dobrugea, asemene tãntulu dintre Marea nãgra si Serbiã, siesulu Maritiã, fora Adriãpopolu, dar pentru aceea va capetã Sofiã, Filipopolea, in fine cea mai mare parte din Traciã si Macedoniã. 2. Principele Bulgariei se va alege de o adu-

